

2. BASKI

Tellekt

HAKI
KAT.
SON
RASI

LEE

MCINTYRE

HAKİKAT-SONRASI

Tellekt_01

Hakikat Sonrası, Lee McIntyre
Çeviri: Mehmet Fahrettin Biçici

Post-Truth

İlk basım: (çeviriye kaynak alınan basım): MIT Press, 2018

© 2018, Massachusetts Institute of Technology

© 2019, Can Sanat Yayınları A.Ş.

Tüm hakları saklıdır. Tanıtım için yapılacak kısa alıntılar dışında yayıncının yazılı izni olmaksızın hiçbir yolla çoğaltılamaz.

1. basım: Nisan 2019

2. basım: Eylül 2022, İstanbul

Bu kitabın 2. baskısı 1000 adet yapılmıştır.

Editör: Sıla Tanilli

Yayına Hazırlayan: Yunus Çetin

Düzeltili: Aylin Samancı Elmasdağ

Mizanpaj: Bahar Kuru Yerek

Kapak Tasarımı ve Uygulama: Bora Başkan

Kapak içi fotoğrafı: Furkan Temir

Baskı ve cilt: Türkmenler Matbaacılık Reklam San. ve Tic. Ltd. Şti.

Maltepe Mah. Gümüşsuyu Cad. No: 16-18

Topkapı, İstanbul

Sertifika No: 43087

ISBN 978-975-07-4049-7

Tellekt

tellek.com/9789750740497

bilgi@tellekt.com

Maslak Mah. Eski Büyükdere Cad. İz Plaza Giz, No: 9/25 Sarıyer/İstanbul

Telefon: (0212) 252 56 75 / 252 59 88 / 252 59 89 Faks: (0212) 252 72 33

Sertifika No: 43514

Tellekt, Can Sanat Yayınları Yapım ve Dağıtım Ticaret ve Sanayi A.Ş.'nin markasıdır.

twitter.com/tellekt • facebook.com/tellekt • instagram.com/tellekt

HAKİKAT-SONRASI

LEE MCINTYRE

ÇEVİRİ:
MEHMET FAHRETTİN BİÇİCİ

Tellekt

LEE MCINTYRE, Boston Üniversitesi Felsefe ve Bilim Tarihi Merkezi'nde araştırma görevlisi ve Harvard Extension School'da etik danışmanı ve eğitmenidir. *Hakikat-Sonrası*'nın yanı sıra, *Dark Ages* (Karanlık Çağlar), *Respecting Truth* (Hakikate Hürmet), *The Scientific Attitude* (Bilimsel Tutum) gibi kitapları ile geniş okuyucu kitlesine ulaşmıştır.

M. FAHRETTİN BIÇICI, Boğaziçi Üniversitesi Felsefe Bölümü mezunudur. Talal Asad, Saba Mahmood, Judith Butler ve Wendy Brown'ın kaleme aldığı *Eleştiri Seküler midir?* (2015) kitabının yanı sıra, Mohandas K., Gandhi ve Lev Nikolayeviç Tolstoy'un *Tolstoy Gandhi Mektuplaşmaları* (2018) kitaplarını Türkçeye çevirmiştir. 2012 yılından bu yana çeviri, redaksiyon ve editörlük uğraşlarına devam ediyor.

Bilgelik sevdalı sı yoldaşlar,
Andy ve Jon'a

“Nesnel hakikat kavramının kendisi
yeryüzünden gitgide silinip gitmektedir.
Tarihe geçecek olanlarsa yalanlardır.”

–George Orwell

İÇİNDEKİLER

TEŞEKKÜR	13
SUNUŞ	15
ÖNSÖZ	21
1. HAKİKAT-SONRASI NEDİR?	23
2. HAKİKAT-SONRASINI ANLAMA KILAVUZU OLARAK BİLİM İNKÂRCILIĞI	37
3. BİLİŞSEL ÖNYARGININ KÖKENLERİ	51
4. GELENEKSEL MEDYANIN DÜŞÜŞÜ	71
5. SOSYAL MEDYANIN YÜKSELİŞİ VE UYDURMA HABER SORUNU	91
6. HAKİKAT-SONRASINA POSTMODERNİZM Mİ YOL AÇTI?	117
7. HAKİKAT-SONRASIYLA MÜCADELE	139
KAYNAKÇA	155
DİZİN	165

TEŞEKKÜR

Bu kitaba katkılarından dolayı pek çok insana teşekkür etmek istiyorum. En başta, eőim Josephine her daim yanımda durdu ve fikirlerimi destekledi, inandığım içi yaptığımı görmeyi en çok o istedi. Bu kitabı daha iyi hale getirmem için önerileri çok önemliydi. Felsefeye olan sevgimi paylaşan, kitabın taslağını eleştirel bir gözle okuyan bir kızım ve bir oğlum olduğu için çok şanslıyım. Hem üslup hem de içerik geliőtirmedeki katkıları için Louisa ve James'e minnettarım.

Bu projenin őekillendirilmesinde yardımcı dokunan sayısız yorum ve eleştiri için arkadaşlarım Andy Norman ve Jon Haber'e teşekkür ederim. Çıkan sonuçtan ikisinin de sorumlu olmadığını söylemeye gerek yok, fakat tartışma ve düşünceye büyük merak besleyen insanlar olarak verdikleri ilham öyle büyük ki, kitabı onlara adamak istiyorum. Julia Robinson taslak üzerinde isabetli yorumlarda bulundu ve Diana Rodriguez, burada sunulan fikirleri değerlendirirken mükemmel bir tartışma ortamı sağladı. Bryan Barash, uydurma haberler hakkında tam da doğru zamanda yaptığımız bir sohbetle yardımını esirgemedi. Hepsine teşekkür ederim.

Adlarını gizli tutan üç mükemmel eleőtirmenim vardı, adlarını veremiyorum ama her biri son derece önemli yorumlarda bulunarak kitabı son haline getirmemde bana yardımcı oldular.

Son olarak, editörüm Phil Laughlin'e bir şükran borcum var; onun vizyonu ve yol göstericiliği olmadan bu proje asla gerçekleşmezdi. Kitaplarımı yayımlamasından her daim gurur duyduğum MIT Press'te çalışan yetkin kadroya da minnettarım. Redaksiyondan tasarıma, pazarlamadan halkla ilişkilere, onlarla çalışmak her zaman bir zevk, özellikle de bu üçüncü kitabımda. Telif editörüm Judith Feldmann da, bu kadar kısıtlı bir zamanda hayata geçen bir projede başıma gelebilecek talihsizliklerden beni koruduğu için özel bir teşekkürü hak ediyor.

Bu kitabın kimilerini hoşnut edeceğini, kimilerini ise çileden çıkaracağını biliyorum. Bundan ve diğer bütün hatalardan tamamen ben sorumluyum.

BANA TATLI KÜÇÜK YALANLAR SÖYLE¹

İktidar sahiplerinin yalancılığı yeni bir şey değil. Güç sahipleri (ya da gücü ele geçirmeye çalışanlar) eskiden de yalanlara başvururdu. Amerikan siyasi tarihinden örnekleri düşünürsek, Bill Clinton'un Monica Lewinsky, George Bush'un Irak'ın işgali, Richard Nixon'un Watergate yalanlarını bir çırpıda hatırlarız.

Bu bilgiye rağmen, konuya ilişkin yeni sorunlarımız var. Çünkü yalanların samimiyetle çelişmediği bir çağa girdik. Artık yalanlar bazı gerçekleri çarpıtmak ya da bazı durumların etrafından dolanmak için başvurulan tekil girişimler olmaktan çıktı. Yalanlar, siyasetçilerin ve onların destekçilerinin elinde, günümüzün yeni medya imkânları sayesinde propagandanın bile ötesine geçen gerçeği itibarsızlaşma faaliyetine dönüştü. Gerçeği derken, tekil gerçeklerden değil, olgu olarak hakikatten bahsediyorum.

Bugünkü sorunumuz, yalan söyleyen siyasetçiler değil. Bugün sorun, yalanların siyasetçiler için bir can simidi olmaktan çıkmasıdır. Önceden siyasetçiler su boylarını geçip de çaresiz kaldıklarında yalana sarılırlardı. Bugün ise, yalanlardan yaptıkları gemilere tüm siyasi varlıklarını yüklüyorlar. Oysa temsili demokrasi, seçim kararları gerçeklere dayandığı ölçüde nispeten sorunsuz işleyen bir modeldir.

1 Fleetwood Mac grubunun 1987 tarihli "Little Lies" şarkısının nakaratı.

Son iki yıldır bu tehdidi ele alan akademik çalışmalarda ve yayınlarda patlama var. Sanırım soruna hakikat-sonrası (post-truth) adının konmasının da bunda etkisi var. Elde Trump gibi rasyoneller cephesinde şok üstüne şok yaşatan olağanüstü bir vakanın olması da meselenin bu yoğunlukta ele alınmasında etkili.

Son zamanlarda okuduğum Michiko Kakutani'nin *Hakikatin Ölümü* ve James Ball'un *Post Truth: How Bullshit Conquered The World* [Hakikat Sonrası: Zırva Dünyayı Nasıl Ele Geçirdi] kitapları da bu külliyyatın bir parçası.

Kakutani, kitabında lafı dolandırmadan, “Tarihin en korkunç rejimlerinden ikisi 20. yüzyılda iktidara geldi. İkisi de gerçeğin saktatlanmasına ve ortadan kaldırılmasına dayanıyordu,” diye yazar. Yazarın kastettiği rejimler, Nazi Almanyası ve Sovyetler Birliği. Yaza göre yalan söylemekteki pervasızlığıyla Donald Trump da bu rejimlerin yolunda ilerliyor.

Trump, başkanlığının ilk yılında 2.140 yalan söylemiş. İkinci yılının ilk altı ayında yalanlarını ikiye katlayıp 4.230'a çıkarmış. Twitter'da, mitinglerde, basın toplantılarında, resmî açıklamalarda, her yerde uydurmuş. NATO giderleri hakkında, işsizlik hakkında, seks ilişkileri hakkında, Rusya ile bağlantıları hakkında, Meksika duvarı hakkında, İngiltere kraliçesini bekletmesi hakkında, olmayan çelik tesisi inşaatları hakkında. Hemen her konuda yalanlar söylemiş ve söylemeye de devam ediyor.

Bunlar bir siyasetçinin sıkıştığı anlarda uydurduğu yalanlar değil. Bunlar bir siyasetçinin kendisine bir evren kurmak ve bu evrene kitleleri ikna etmek için başvurduğu araçlar. Bir inşaatın tuğlaları.

Kakutani de Trump'ın yalancılığının bir zaaf ya da bir ilginçlik olarak görülmemesi gerektiğini, bunun siyasette kalıcı sonuçları olacağını savunuyor. Lyndon Johnson Vietnam konusunda, Barack Obama sağlık sigortası hakkında yalan söylemişti. Fakat Trump, her konuda, sürekli yalan söylüyor ve ısrarlı yalanlarıyla gerçeği öyle aşındırıyor ki, kitleler gerçeğin pusulasından yoksun kalıyor. Gerçeğe bağlı kalanlara da “millet düşmanı” yaftası yapıştırılıyor. Galiba “yalan bilimi” dünyanın her yerinde aynı kurallara bağlı çalışıyor.

İdeal olarak gerçekler üzerine inşa edilmesi beklenen rasyonel bir sistem, çarklarına dolanan yalanlar yüzünden kilitleniyor.

Hakikati itibarsızlaştırma girişimi, kullandığı yöntem açısından terörden farksız. Tıpkı devletlerin, terörün asimetrik provokasyonlarına direnememeleri gibi, gerçeklere sadık kalmaya çalışanlar da “alternatif gerçekleri” öne sürenlerin dayattıkları zeminde ve onların araçlarıyla asimetrik bir mücadeleye mecbur bırakılıyor.

Asimetrinin sebeplerinden ilki, yalanın doğası gereği yayılmaya yatkın olması. Yalan, hoş gitmesi ve yayılması için hassaten “tasarlanmış” bir ürün. Sası, can sıkıcı ve imkânları kısıtlı, ayakları yere basan gerçeklere kıyasla, havailiği sayesinde yayılması ve benimsenmesi daha muhtemel.

Üstelik bu yalanlara inananların bazıları (belki de çoğu), inandıkları şeyin yalan olduğunu bilir. Ama ilginç bir yalana bağlanmak, sıkıcı ve bildik gerçeklere inanmaktan daha caziptir. Ayrıca kutuplaşmalar çağında bireylere kendilerini iyi hissettirir.

2018 yılında *Science* dergisinde yayımlanmış, 126 bin Twitter kullanıcısının on yıllık faaliyetlerini değerlendiren bir araştırmaya göre, yalanlar gerçeklere kıyasla altı kat hızlı yayılıyor. Çünkü bu malzeme “bayılmamız” ya da “nefret etmemiz” için üretiliyor ve insan doğası bu ajitasyon tuzaklarına çok kolay düşüyor. Örneğin, gerçekle alakası olmayan, “sekiz askerin şehit düştüğü gün cumhurbaşkanının Tanzanya ziyaretinde neşe içinde davul çalması” kurgusu bizi öyle ajite ediyor ki, bunu Facebook duvarımıza post etmek ya da öfkeyle *retweet*’lemek için dayanılmaz bir arzu duyuyoruz. Bu kurguyu üreten biz olmadığımız için, yayılmasına aracılık ettiğimiz şeyin yalan olması ihtimali vicdanımızı rahatsız da etmiyor. Hatta doğru olup olmadığı bile umurumuzda olmuyor.

Özetle, “Bana tatlı, küçük yalanlar söyle”, yalnızca bir Fleetwood Mac şarkısının nakaratı olmaktan çıkıyor.

Gerçeğin kimsenin işine yaramadığı bir dönemde kanaatlerimizin güçlenmesi ya da çelişkilerimizin keskinleşmesi için ortaya atılan malzemeler, hem üretenin hem de tüketenin ihtiyacına cevap veren

cephanelere dönüşüyor. Mevzu ister milli meseleler ister magazin olsun, önemli olan yargılarımızı güçlendirmesi, okuyana, “Ben demiştim!” dedirtmesi, kendimizi ait olduğumuz safta daha rahat hissettirecek yeni bir gerekçe vermesinden ibaret. Artık hiçbirimizin hayati konularda nesnel haberlere ihtiyacı yok. Hepimiz kendimize yetecek kadar doğruyu zaten biliyoruz ve öğrendiğimiz hiçbir yeni gerçek, bizim görüşümüzü ya da tarafımızı değiştirmemizi sağlayamaz. Çünkü tarafımızı seçtik, argümanlarımızı kuşandık ve tıpkı bizim gibi, “bilmesi gereken her şeyi öğrenmiş” hasımlarımızla karşılaşmaya hazırız.

Yalanların gerçekler karşısındaki asimetric üstünlüklerinden bir diğeri ise, gerçeklerle yarıştığı zemindir. Dijital ortamda yalanların geçmişle kıyaslanamayacak bir hızla yayılması. Bu, fanatizm nedeniyle ya da çıkar uğruna yalanlar üreten medya organları ile onların tamamlayıcısı sosyal medyanın etkileşiminin yol açtığı bir sonuçtur.

Yalanların gerçeklere karşı saha üstünlüğü, dijital mecrada yayılan yalanları düzeltme işinin çoğunlukla geleneksel medyaya düşmesinden de kaynaklanıyor. Asimetric durum burada bir kez daha karşımıza çıkıyor.

İnternette üretilip sosyal medyada saman alevi gibi yayılan bir yalanı düzelterek bir yer varsa, o da çoğunlukla ciddi gazeteler ve televizyon kanalları. Ya da verileri kontrol etmek için kurulmuş kısıtlı imkânlarla sahip dijital platformlar. (Örneğin Türkiye’de teyit.org) Onlar, sorumluluk duygusuyla ve yetişebildikleri kadarıyla yalanları ifşa etse de, dünün düzeltilmiş yalanıyla bugün kimse ilgilenmiyor. Hem dün de kaldığı hem çoktan veri olarak sınıflandırıldığı için. Bir de bu gerçeklerin sıklığı hadisesi var.

Gerçekleri yalanlar karşısında yeniden üstün kılmak için bugün çok daha zeki ve donanımlı olmamız gerekiyor. Açık Toplum Enstitüsü’nün 2018’de yayımladığı bir araştırmaya göre Türkiye kamuoyu, 35 Avrupa ülkesi arasında, yalan habere karşı -Makedonya’dan sonra- en savunmasız ikinci toplum. Araştırmacılara göre bunun temel nedeni, medya okuryazarlığı eksikliği. Yani neyin gerçek neyin

zırva olduğunu tespit etme eğitimi. Bir şeyin içinde eğitim geçtiğinde, bizim skorumuzun yüksek çıkması pek beklenmez. Çünkü malum bizim iyi olduğumuz konu “güçlü duygular” ile “tam tanımlayamadığımız hisler”dir ve eğitime cehaletinin farkında olanlar ihtiyaç duyar.

Bu sunuşu Türkiye’ye özgü bir başka gerçekle bitirelim. Bütün dünyada marjinal kişilerin, bulvar gazetelerinin, korsan sitelerin yaptığı zırva haber üretimini Türkiye’de ana akım medya organları yapıyor. Sözde haber kanalları, 24 saat boyunca yalanlar üretirken, batırılmak üzere satılmaya zorlanan medya grupları sistemli bir şekilde gerçeklere saldırıyor. Böyle bir ülkede, yalanların hâkimiyetini engellemek için uyanık, gayretli ve eldeki küçük imkânları zorlayacak kadar örgütlü olmaktan başka şans kalmıyor.

Mirgün Cabas
Nisan 2019

ÖNSÖZ

Bu önsözü yazdığım 2017 baharı itibarıyla hakikat-sonrası meselesinden daha ateşli bir sohbet konusu bulunmuyor. Manşetlerde ve televizyonda karşımıza çıkıyor. Restoranlarda, asansörlerde edilen sohbetlerde kulağımıza çalınıyor. Bu durum hem bir avantaj hem de bir zorluk teşkil ediyor: Hâlâ bu kadar yeni, gelişen ve ihtilafli bir mesele hakkında nasıl yazılabilir?

Bu kitap, işlediği konunun özgünlüğünden ötürü, “Essential Knowledge” [Temel Bilgi] dizisindeki diğer kitaplardan üslup bakımından muhtemelen ayrılacaktır. Hakikat-sonrası mefhumu, hakikatin gölgede bırakılmasından endişelenenlerin hayıflanma duygusundan doğmuştur. Bu durum, açıkça partizan olmasa bile en azından belirli bir bakış açısını varsaymaktadır. Olgular ve hakikat, günümüz siyaset alanında tehlike altındadır.

İlerleyen bölümlerde, akademik bir kitaptan beklenecek türden temkinli bir tarafsızlık sergilenmesi, bu bağlamda pek de mümkün görünmemektedir. Nitekim böyle yapılmış olsaydı, bizzat hakikat-sonrasının alametifarikası olan bir tür yanlış eşdeğerliğe başvurulmuş olurdu. Hakikat-sonrası tartışmasının “öteki taraf”ı, onu savunanlardan –ya da hakikat-sonrasının iyi bir şey olduğunu düşünenlerden– değil, böyle bir sorunun varlığını bile reddeden kişilerden oluşmaktadır. Bununla birlikte, hakikat-sonrası hakkında bir kitap yazmaya kalkışmanın kendisi, (maskeleri düşürmek niyetinde

değilsem eğer) ortada bir sorun olduğunu kabul etmek anlamına gelir. Bu sebeple, analizimde dürüst olmaya çalışacak olsam da dengeli bir yaklaşım sergilemek konusunda söz veremem. Hatalar bir tarafta orantısız bir şekilde birikmişken, her şey eşitmiş gibi davranmak hakikat mefhumuna saygısızlık olur.

Hakikat-sonrası fikrinin sahiden de o kadar yeni bir şey olup olmadığı merak edilebilir. Tam da propagandayla aynı anlama geliyor mu? “Alternatif olgular” denilen şeyin yalan söylemekten farkı nedir? Fakat mesele bu kadar basit değil. Mevcut durumumuzun bir takım tarihsel emsalleri olsa da –ki bunları ileride inceleyeceğiz– hakikat-sonrasını başka bir şeye indirgemeye çalışmak yanlış olur. Ampirik meseleler hakkındaki inançlarımızın şekillenmesinde olguların hislerimize nazaran daha önemsiz olduğunu söylemek, en azından ABD siyaseti bağlamında yeni bir şeymiş gibi görünmektedir. Hakikat kavramının kendisine yönelik pek çok ciddi meydan okumayla geçmişte de karşılaştık, fakat bu meydan okumaların hiçbiri, gerçekliğin siyaseten ikincil konuma itilmesini öngören bir strateji olarak bu kadar açık biçimde benimsenmemiştir. Dolayısıyla hakikat-sonrası fikrine dair çarpıcı olan şey sadece hakikate karşı meydan okunması değil, hakikate siyasal hâkimiyet kurmanın bir mekanizması olarak meydan okunmasıdır. İşte bu yüzden, hakikat-sonrası fikrine dair “esasen bilinmesi” gerekenleri kavrayacaksak eğer, siyasetten imtina etmememiz gerekir.

HAKİKAT-SONRASI NEDİR?

“Evrensel hilekârlık zamanlarında hakikati dile getirmek, devrimci bir eylem haline gelecektir.”

—George Orwell

Kasım 2016’da Oxford sözlükleri tarafından yılın kelimesi olarak seçildiğinde “hakikat-sonrası” olgusu kamuoyunun ilgisini üzerine çekmişti. 2015 yılı içinde kelimenin kullanımında gerçekleşen yüzde 2000’lik artışı göz önünde bulundurduğumuzda bu seçim oldukça makul görünüyordu. Listeye giren diğer rakip kelimeler arasında, o yılki seçimin siyasal bağlamına ışık tutarcasına “alt-right”* ve “Brexiteer”** de bulunuyordu. Herkesin diline dolanan bir tabir olarak “hakikat-sonrası”, zamanın ruhunu yakalamış görünüyordu. 2016 yılındaki Brexit ve ABD Başkanlık Seçimleri’ne damgasını vuran, gerçeklerin üstünün örtülmesi, akıl yürütmenin yaslandığı kaniya dayalı ölçütlerin bertaraf edilmesi ve göz göre göre yalan söylen-

* (İng.) “Alternatif sağ”ın kısaltması. Özellikle ABD’de yükselişte olan ırkçı bir hareket. (Ç.N.)

** Birleşik Krallık’ın Avrupa Birliği’nden ayrılmasını savunanlar. (Ç.N.)

mesi gibi örnekleri hesaba kattığımızda pek çok kişi dehşet içindeydi. Donald Trump seçimleri kaybettiği takdirde –elinde herhangi bir delil olmaksızın– bu yenilginin ona karşı hile yapıldığı anlamına geleceğini iddia edebiliyorsa, olguların ve hakikatin ne ehemmiyeti kalmıştı ki?¹

Seçimden sonra işler daha da kötüye gitti. Trump bir kez daha, iddiasını destekleyecek herhangi bir bulgu sunmaksızın, yasadışı oy kullanan milyonlarca insan düşüldüğü takdirde, geçerli oyların çoğunluğunu aldığını ileri sürdü (fakat Hillary Clinton neredeyse üç milyon daha fazla oy almıştı). ABD’de faaliyet gösteren 17 istihbarat servisinin görüş birliğine rağmen, Rusya’nın ABD seçimlerini etkilemediğini iddia ederek bahsi daha da yükseltti.² Yardımcılarından biri de “maalesef artık olgu diye bir şey [olmadığını]” ileri sürerek yaşanan kaosu iyiden iyiye benimsedi.³

Trump, 20 Ocak 2017’deki başkanlık yemininin ardından ortaya bir dizi taze yalan attı: Reagan’dan beri en büyük seçim zaferini kazanmıştı (öyle bir şey söz konusu değildi); yemin töreni ABD tarihinin en kalabalık katılımlı yemin töreniydi (fotoğrafa dayalı bulgular bu iddiayla çeliştiği gibi Washington DC’nin metro kayıtları da

- 1 Bkz. Ashley Parker, “Donald Trump, Slipping in Polls, Warns of ‘Stolen Election’”, *New York Times*, 13 Ekim 2016, <https://www.nytimes.com/2016/10/14/us/politics/trump-election-rigging.html>. “Hakikat-sonrası”nın yılın kelimesi olarak seçilmesinin ABD başkanlık seçimlerinin sonucunun açıklanmasından bile önce, hazırandaki Brexit oylamasından sonra kelimenin kullanımındaki artışa ve temmuzda Trump’ın Cumhuriyetçi Parti’nin adayı olarak belirlenmesine bir karşılık olarak gerçekleştiğine dikkatinizi çekerim. Amy B. Want, “‘Post- Truth’ named 2016 Word of the Year by Oxford Dictionaries,” *Washington Post*, 16 Kasım 2016, https://www.washingtonpost.com/news/the-fix/wp/2016/11/16/post-truth-named-2016-word-of-the-year-by-oxford-dictionaries/?utm_term=.ff63c5e994c2.
- 2 Bkz. Michael D. Shear ve Emmarie Huetteman, “Trump Repeats Lie about Popular Vote in Meeting with Lawmakers”, *New York Times*, 23 Ocak 2017, <https://www.nytimes.com/2017/01/23/us/politics/donald-trump-congress-democrats.html>; Andy Greenberg, “A Timeline of Trump’s Strange, Contradictory Statements on Russian Hacking”, *Wired*, 4 Ocak 2017, <https://www.wired.com/2017/01/timeline-trumps-strange-contradictory-statements-russian-hacking/>.
- 3 Scottie Nell Hughes – *The Diane Rehm Show*, National Public Radio, 30 Kasım 2016, <http://talkingpointsmemo.com/livewire/scottie-nell-hughes-there-are-no-more-facts>.

yolcu sayısının o gün düştüğünü gösteriyordu); CIA'deki konuşması ayakta alkışlanmıştı (yetkililere oturun dememişti). Şubat ayının başlarında, ABD'deki cinayet oranının son 47 yılın en yüksek seviyesinde olduğunu iddia etti (FBI'nın yayımladığı suç raporu ise bugüne kadar görülmüş hemen hemen en düşük suç oranının kaydedildiğini gösteriyordu).⁴ İkinci iddia bilhassa dikkat çekiciydi çünkü Trump'ın Cumhuriyetçi Parti kongresinde, suç oranının yükselişte olduğunu öne sürmeye çalışırken başvurduğu bir palavraya dayanıyordu. Bu konu Newt Gingrich'in (o dönem Trump'ın vekillerinden biriydi) dikkatine sunulduğunda, CNN muhabiri Alisyn Camerota'yla kamera önünde şu inanılmaz diyalog yaşandı:

CAMEROTA: Şiddet içeren suçlar düşüştü. Ekonomi ise kıpır-danıyor.

GINDRICH: En büyük şehirlerde düşmüyor ama.

CAMEROTA: Şiddet içeren suçlar, cinayet oranı düşüştü. Düşüyor yani.

GINDRICH: O zaman nasıl oluyor da Chicago'da, Baltimore'da ve Washington'da yükseliyor?

CAMEROTA: Cinayetle baş edemediğimiz yerler olduğu doğru.

GINDRICH: Bir tanesi başkentiniz, bir tanesi de üçüncü en büyük şehriniz.

CAMEROTA: Fakat ülke çapında baktığımızda şiddet içeren suçlar düşüştü.

4 Bkz. William Cummings, "Trump Falsely Claims Biggest Electoral Win since Reagan", *USA Today*, 16 Şubat 2017, <https://www.usatoday.com/story/news/politics/onpolitics/2017/02/16/trump-falsely-claims-biggest-electoral-win-since-reagan/98002648/>; Elle Hunt, "Trump's Inauguration Crowd: Sean Spicer's Claims versus the Evidence", *Guardian*, 22 Ocak 2017, <https://www.theguardian.com/us-news/2017/jan/22/trump-inauguration-crowd-sean-spicers-claims-versus-the-evidence>; S. V. Date, "Of Course the CIA Gave Trump Standing Ovarions: He Never Let Them Sit", *Huffington Post*, 23 Ocak 2017, http://www.huffingtonpost.com/entry/trump-cia-ovations_us_58866825e4b0e3a7356b183f; Jeremy Diamond, "Trump Falsely Claims US Murder Rate Is 'Highest' in 47 Years", *CNN.com*, <http://www.cnn.com/2017/02/07/politics/donald-trump-murder-rate-fact-check/index.html>.

GINDRICH: Size şöyle söyleyeyim, ortalama bir ABD’li suç oranının düştüğünü, daha güvende olduğumuzu düşünmüyordur.

CAMEROTA: Ama öyle. Daha güvendeyiz ve suç oranı da düştü.

GINDRICH: Hayır, bu sizin kanaatiniz.

CAMEROTA: Bunlar FBI’nin verileri.

GINDRICH: Bahsettiğim şey de bir veri... Liberallerin ellerinde teorik olarak doğru olan bir dizi istatistik olabilir ama insanlar böyle düşünmüyor.

CAMEROTA: Bir saniye sayın sözcü, siz liberallerin bu rakamları kullandığını, matematiğe dayalı bir gözbağı numarası yaptığını demeye getiriyorsunuz. FBI istatistikleri bunlar. Herhangi bir liberal kurumun değil. Suçla savaşıyan bir kurumun istatistikleri.

GINDRICH: Benim söylediğim de bir o kadar doğru. İnsanlar kendilerini daha çok tehdit altında hissediyorlar.

CAMEROTA: Evet hissediyorlar. Ama olgular hislerini destekler nitelikte değil.

GINDRICH: Bir aday olarak ben insanların nasıl hissettiğine bakarım. Siz teorisyenlere bakabilirsiniz.⁵

George Orwell’in distopik romanı *1984*’teki Sevgi Bakanlığının bodrumunda geçecek bir diyalog ancak bu kadar kan dondurucu olurdu. Nitekim, otoriter devlet tesis edilirken ilk verilecek kaybın hakikat olduğu bu karanlık tasavvurun hayata geçmesine bugün emin adımlarla yaklaştığımız konusunda endişe duyanlar var.

Oxford sözlükleri “hakikat-sonrası” kavramını şöyle tanımlıyor: “Nesnel gerçeklerin, kamuoyunun şekillenmesinde, duygulara ve kişisel inançlara hitap edilmesi kadar etkili olmamasıyla ilişkili ya da buna delalet eden durumlar.” Buradaki “sonrası” ekinin, ha-

5 <http://transcripts.cnn.com/TRANSCRIPTS/1607/22/nday.06.html>.

kikati zamansal anlamda “geçmiş” (“savaş sonrası”nda olduğu gibi) olduğumuza işaret etmekten ziyade hakikatin gözden düştüğüne, önemini yitirdiğine işaret etmek amacıyla kullanıldığının altı çiziliyor. Söz konusu kelimeler pek çok filozofun gözünde tartışmalı olsa da, bunun akademik bir ihtilaftan öte bir mesele olduğunu vurgulamak önemli. Stephen Colbert, 2005 yılında “hakikatimsi” (olgu- lar tarafından zorunlu olarak desteklenmese de, bize *doğruymuş* gibi gelmesinden ötürü bir şeye ikna olmak) tabirini ortaya atmıştı: Bu kelimeyle ABD Yüksek Mahkemesi’ne Harriet Miers’i aday göstermek veya kitle imha silahlarına dair yeterli delil yokken Irak’a savaş açmak gibi büyük kararlarında George Bush’un “içsesine” güvenerek yaptığı aşırılıklara gönderme yapıyordu. “Hakikatimsi” terimi ortaya atıldığında büyük bir şaka olarak karşılanmıştı ama bugün insanların buna gülecek halleri de kalmadı.⁶

Büyük ölçüde olgudan yoksun Büyük Britanya’daki Brexit kampanyasının sona ermesi (yüzlerce otobüs Birleşik Krallık’ın AB’ye haftada 350 milyon euro gönderdiği gibi düzmece bir istatistikle kaplanmıştı) ve Macaristan, Rusya ve Türkiye’deki siyasetçilerin kendi halklarına karşı gitgide artan dezenformasyon kampanyaları yürütmesiyle birlikte, pek çok kişi hakikat-sonrasını, bazı kişilerin (kanaatlerini hakikatle uyumlu hale getirmektense) hakikati kendi kanaatlerine uydurmak için bükmeye cesaret bulduğu, giderek gelişen uluslararası bir trendin parçası olarak görüyor. Söz konusu kampanyalar gerçeklerin herhangi bir önem arz etmediğini ileri sürmek zorunda değildir – daha ziyade, hakikatin bir yorumuna daha fazla iltimas gösterilen siyasal bir bağlam içerisinde olguların her daim göz ardı edilebileceğine, ayıklanabileceğine ve sunulabileceğine dair

6 Stephen Colbert, “hakikat-sonrası”nın 2016’da yılın kelimesi seçilmesine önce öfkeli olduğunu söylemişti. “Bir kere ‘hakikat-sonrası’ yılın kelimesi değil, yılın iki kelimesidir. Tireler zayıflar içindir. İkincisi ‘hakikat-sonrası’ benim 2006’da kullandığım ‘hakikatimsi’ kelimesinden aparmadır.” <http://www.complex.com/pop-culture/2016/11/stephen-colbert-oxford-dictionary-post-truth-truthiness-rip-off>.

7 Jon Henley, “Why Vote Leave’s 350m Weekly EU Cost Claim Is Wrong”, *Guardian*, 10 Haziran 2016, <https://www.theguardian.com/politics/reality-check/2016/may/23/does-the-eu-really-cost-the-uk-350m-a-week>.

bir düşüncedir. ABD Park Hizmetleri'nin sunduğu, binlerce koltuğun boş olduğunu gösteren resmi fotoğraflar Donald Trump'ın keyfini kaçırmış gibi görünürken basın sekreteri Sean Spicer'in yemin törenindeki kalabalığın büyüklüğüne dair “alternatif olguları” sunmak niyetinde olduğunu söylediğinde,⁸ Trump'ın Başdanışmanı Kellyanne Conway'in kastettiği şey belki de buydu.

Hakikat-sonrası basbayağı yalan söylemek anlamına gelmiyor mu o zaman? Altı üstü bir siyasal salvo mu? Tam olarak değil. Günümüzdeki tartışmalarda görüldüğü üzere “hakikat-sonrası” kavramı, indirgenemez bir biçimde normatiftir. Hakikat kavramını önemseyen ve onun saldırı altında olduğunu düşünen insanların duyduğu endişenin bir ifadesidir. Peki ya tartışmalı meseleler hakkında yalnızca “hikâyenin öteki tarafı”nı anlatmaya çalıştıklarını söyleyenler? Alternatif olgulara da yer açılması gerektiğini söyleyenler? Tek bir nesnel hakikat olduğu düşüncesi hiçbir zaman tartışmadan muaf olmamıştır. Peki bunu kabul etmek illa ki muhafazakâr bir tutum mudur? Yoksa liberal bir tutum mu? Belki de bir birleşimdir bu: Hakikat fikrine yönelik yıllar öncesine dayanan ve büyük ölçüde sol siyasetten gelen göreci ve postmodernist saldırıların bugün sağ siyasetin temsilcileri tarafından benimsenmesini içeren bir birleşim.

Felsefede hakikat kavramı, bilgiye dayalı hatalı iddiaların tehlikesine dair (Sokrates vasıtasıyla) uyarılarda bulunan Platon'a kadar gider. Sokrates'e göre cehalet tedavi edilebilirdir; eğer kişi cahilse tedris edilebilir. Asıl tehdit, hakikati zaten bildiğini düşünecek kadar kibirli olanlardan gelir çünkü o zaman yanlışla dayanarak harekete geçecek kadar fevri olabilirler. Tam bu noktada asgari de olsa bir hakikat tanımını vermeliyiz. En ünlü tanım belki de Aristoteles'in tanımıdır: “Olan şeye yok ya da olmayan şeye var demek yanlış, olan şeye var ve olmayan şeye yok demek doğrudur.”⁹ Filozoflar haliyle, bu türden bir “tekabüliyet” fikrinin doğru olup olmadığını, dolayısıyla bir önermenin doğruluğunu hakikate uymasına bakarak belir-

8 Eric Bradner, “Conway: Trump White House Offered ‘Alternative Facts’ on Crowd Size”, *CNN.com*, 23 Ocak 2017, <http://www.cnn.com/2017/01/22/politics/kellyanne-conway-alternative-facts/index.html>.

9 Aristoteles, *Metaphysics*, 1011 b25.

leyip belirleyemeyeceğimizi asırlardır tartışmaktadırlar. Bir değer olarak hakikatin önemine dair pek az ihtilaf olsa da, öne çıkan diğer hakikat kavrayışları (koherentist, pragmatist, semantik), filozoflar arasında uygun hakikat *teorisine* ilişkin çok çeşitli kanaatler olduğunu göstermektedir.¹⁰

Gelgelelim bugün önümüzdeki soru, uygun bir hakikat teorisimiz olup olmadığı değil, insanların hakikati çarpıtmak için kullandığı farklı farklı yolları nasıl anlaşılır kılacağımızdır. İlk adım olarak zaman zaman yanlışlar yapabileceğimizi ve istemeden de olsa doğru olmayan şeyler söyleyebileceğimizi kabullenmek oldukça önemli. Böyle bir durumda kişi, “gerçekdışı” ifadelerde bulunuyordur. Bu durum yalandan farklıdır çünkü yapılan hata kasti değildir. Bundan bir sonraki adım ise “gönüllü cehalet”tir: Burada bir şeyin doğru olup olmadığını sahidten bilmiyoruzdur, ama malumatımızın doğruluğunu sınaama zahmetine katlanmaksızın onu söylemekten çekinmeyiz. Böylesi bir durumda, haklı olarak, konuşan kişiyi tembelliğinden dolayı suçlayabiliriz, çünkü eğer gerçekler elinin altındaysa, asılsız bir iddia ortaya koyan kişi kısmen de olsa bu cahilliğinden sorumludur. Bir sonraki adımdaysa yalan söylemek geliyor: Burada asılsız bir iddia yaniltma kastıyla ileri sürülür. Mühim bir dönüm noktasıdır bu, çünkü söylediğimiz şeyin doğru olmadığını bilmemize rağmen başka bir insanı yaniltma çabası içine girmişizdir artık. Tanımı gereği her yalanın bir de muhatabı vardır. Asılsız iddialar ortaya koymak, eğer dinleyen kimse yoksa (ya da kimsenin inanmayacağından eminsek) pek de sorumluluk alacağımız bir şey olmayabilirdi, fakat maksadımız birilerini, *doğru olmadığını bildiğimiz bir şeye* inandırmak için manipüle etmekse, gerçeklerin basit “yorumu”ndan öteye geçip tahrifata girişmişizdir artık. Hakikat-sonrası dediğimiz şey bu mudur peki?

10 Çok büyüleyici bir konu olan epistemoloji (bilgi teorisi incelemesi) hakkında daha fazla okuma yapmak isteyenler için en iyi başlangıç, Harry Frankfurt’un bilimsel olduğu kadar erişilebilir bir nitelik taşıyan *On Truth* (Knopf, New York, 2006) kitabı olabilir. Muhtelif hakikat teorilerine dair daha detaylı bir çalışma için bkz. Frederick F. Schmitt, (Yay. haz.), *Theories of Truth*, Wiley-Blackwell, New York, 2003.

Yukarıdaki merhaleler arasındaki çizgiler bulanık olabilir ve birinden diğerine geçerken kaygan bir zeminde bulabiliriz kendimizi. Donald Trump'ın, Ulusal Güvenlik danışmanı ile Rus yetkililer arasında, göreve gelmesinde önce hiçbir görüşme yaşanmadığını söylediği o ilk açıklama, gönüllü bir cehalet olarak yorumlanabilir belki. Fakat bizzat kendi istihbarat servisi, onu tam da bu konuda bilgilendirdiklerini ortaya koyunca ve Donald Trump da ısrarla bunu reddetmeye devam edince, artık kasit aramaya başlamanın zamanı gelmiştir. Donald Trump'ın, usulsüz oylar kullanılmamış olsa geçerli oyun çoğunluğunu kazanacağı iddiasını sürdürmesinin ardından *New York Times* gözü pek bir kararla, daha başkanlığının üçüncü gününde Donald Trump'ın yalan söylediğini manşetten duyurmuştu.¹¹

Hakikat ile kurulabilecek başka ilişkiler de vardır. Filozof Harry Frankfurt, latif bir cüretkârlığı titizlikle sunan *On Bullshit* [Zırvalama Üzerine] isimli kitabında, zırvaladığımız durumlarda ille de yalan söylemediğimizi, yalnızca neyin doğru olduğuna dair ihmalkâr bir kayıtsızlık içinde de olabileceğimizi iddia ediyor. Donald Trump'ın da yaptığı bu mu peki? Hakikate dair alınabilecek daha partizan tutumlar da yok değil. Gingrich, cinayet oranlarına dair ne hissettiğimizin FBI istatistiklerinden daha önemli olduğunu iddia ettiğinde bunu yalnızca onun sinikliğine veremeyiz artık o, hakikat-sonrasını bir anlamda mümkün kılan biri olmuştur. Hakikati kendi menfaatleri için “çeviren” bu siyasi alavereciler, ne yaptıklarının (diğerleri gibi) tamamen farkında oldukları için, artık bunlara zırvalama denemez; çünkü başkalarına tesir etme gibi açık bir ka-

11 Shear ve Huetteman, “Trump Repeats Lie”, <https://www.nytimes.com/2017/01/23/us/politics/donald-trump-congress-democrats.html>. Bu dönüm noktasını yansıtan şu habere de bakabilirsiniz: Dan Barry, “In a Swirl of ‘Untruths’ and ‘Falsehoods’, Calling a Lie a Lie”, *New York Times*, 25 Ocak 2017, <https://www.nytimes.com/2017/01/25/business/media/donald-trump-lie-media.html>. Fakat bu, *New York Times*'ın Trump'ın yalan söylediğini iddia ettiği ilk örnek değildi. Bkz. “‘New York Times’ Editor: ‘We Owed It to Our Readers’ to Call Trump Claims Lies”, *NPR.org*, <http://www.npr.org/2016/09/22/494919548/new-york-times-editor-we-owed-it-to-our-readers-to-call-trump-claims-lies>.

sıtları vardır. Fakat hakikat-sonrasının daha da kötücül bir biçimi vardır. Kendini aldatma ve hezeyanın işin içine karıştığı ve hemen hemen bütün muteber kaynakların karşı çıktığı bir safsataya sahiden inanıldığı zaman yaşanan şeydir bu. Hakikat-sonrası en saf halini, kalabalığın gösterdiği tepkinin bir yalan hakkındaki gerçekleri sahiden *değiştireceğime* inandığımızda alır. Uzmanlar Donald Trump'ın bu skalanın neresinde durduğu, hilekâr mı, kayıtsız mı, sinik mi yoksa hezeyanlı mı olduğu konusunda tartışma yürütebilirler. Lakin bunların her biri, hakikat-sonrası olarak adlandırılmayı hak edecek kadar hakikate düşmandır.

Bir filozof olarak hakikat-sonrası mefhumunun bütün bu biçimlerini elim bulmaktan kendimi alamıyorum. Aralarındaki farklılıklara ışık tutmak ve hakikat-sonrası mefhumunun şemsiyesi altında toplanabilecek pek çok durum olduğunu anlamak önemli olsa da, bunların hiçbiri hakikat kavramını canı gönülden önemseyen biri için kabul edilebilir değildir. Fakat işin zor kısmı cehaleti, yalan söylemeyi, sinikliği, kayıtsızlığı, siyasi salvoları ya da hezeyanları açıklamak değildir. Biz asırlardır bunlarla yaşıyoruz. Görünüşe bakılırsa hakikat-sonrası çağına özgü olan şey, gerçekliği *bilme* düşüncesinin değil bizzat gerçekliğin varlığının hiçe sayılmasıdır. Kişi yanlış yönlendirilmişse ya da hataya düşmüşse büyük ihtimalle bunun bedelini ödeyecektir; yeni bir ilacın kalp hastalığına derman olacağını ummak o ilacın işe yaramasını sağlamaz. Fakat liderlerimiz ya da toplumumuzun önemli bir kısmı, temel gerçekleri inkâr eder halde ise bunun sonuçları dünyayı başımıza yıkabilir.

Güney Afrika Devlet Başkanı Thabo Mbeki, antiretroviral* ilaçların Batı'nın oynadığı bir oyun olduğunu, AIDS'in sarmısak ve limon suyuyla tedavi edilebileceğini söylediğinde 300,000 insan ölmüştü.¹² Donald Trump da, iklim değişikliğinin ABD ekonomisini çökertmek için Çin hükümetince uydurulmuş bir safsata olduğunu

* HIV/AIDS tedavisinde kullanılan bir ilaç türü. (Ç.N.)

12 Sarah Boseley, "Mbeki AIDS Denial 'Caused 300,000 Deaths'", *Guardian*, 26 Kasım 2008, <https://www.theguardian.com/world/2008/nov/26/aids-south-africa>.

söylediğinde,¹³ bunun uzun dönemli sonuçları da eşit ölçüde yıkıcı olabilir. Fakat bana kalırsa buradaki asıl sorun, yalnızca birilerinin savunduğu belli (ve korkunç) kanaatler değil, kişinin neyin doğru olmasını istediğine bağlı olarak bazı olguların diğerlerinden daha önemli olabileceğine dair fikrin yaygınlaşmasıdır. İklim değişikliğini inkâr edenler olgulara inanmamakla kalmıyor, yalnızca kendi ideolojilerini destekleyen olguları kabul etmek istiyorlar. Komplo teorisyenlerinin hepsinde görüldüğü üzere, çifte standart uygulama hakkını kendilerinde buluyorlar: Bir yandan iklim üzerine çalışan biliminsanlarının, iklim değişikliği hakkındaki kanıtları şişirmek üzerine kurulu küresel bir komplonun parçası olduklarına (hiçbir kanıt sunmaksızın) inanırken, diğer yandan dünya sıcaklığının son 20 yılda yükselmediği iddiasındaki (işlerine gelen) bilimsel istatistikleri bulup çıkarmakta üstlerine yok.¹⁴ İnkârcılar ve diğer kanaat önderleri, inanmak istemedikleri olgulara karşı şüpheye dayalı katı bir ölçüt kullanırken, kendi görüşlerine uyan her bir olguya sorgusuz sualsiz inanmayı alışkanlık haline getirmiş durumdadır. Temel ölçüt, halihazırdaki inançlarını en çok hangi olgunun desteklediğidir.¹⁵ Olguların tümünden rafa kalktığı anlamına gelmez bu. Olguların güvenilir bir şekilde derlenip insanların hakikate dair görüşlerini

- 13 Louise Jacobson, “Yes Donald Trump Did Call Climate Change a Chinese Hoax”, Politifact, 3 Haziran 2016, <http://www.politifact.com/truth-o-meter/statements/2016/jun/03/hillary-clinton/yes-donald-trump-did-call-climate-change-chinese-h/>.
- 14 Bu iddiayı en yüksek sesle dile getiren kişi, NOAA'nın kendi verilerinin iklim değişikliğini çürüttüğünü söyleyen Ted Cruz'dur. Bahsettiği çalışma da düzeltilmiştir bu arada. Bkz. Chris Mooney, “Ted Cruz’s Favorite Argument about Climate Change Just Got Weaker”, *Washington Post*, 7 Mart 2016, https://www.washingtonpost.com/news/energy-environment/wp/2016/03/07/ted-cruzs-favorite-argument-about-climate-change-just-got-weaker/?utm_term=.fb8b15b68e30.
- 15 Bunun en göze çarpan örneklerinden birine, Basın Sekreteri Sean Spicer'ın Mart 2017'de yaptığı, işsizlik oranının yüzde 4,7'ye düştüğünü iddia eden sunumda rastlanılabilir. Trump'ın daha önce böyle istatistiklere (Obama'nın lehine olduğunda) “düzmece” diye karşı çıktığı kendisine söylendiğinde Spicer gülmüş ve Trump'ın kendisine bu soruyla karşılaşması durumunda, “Geçmişte düzmeceydi ama şimdi gerçek,” demesini istediğini söylemiştir. Lauren Thomas, “White House’s Spicer: Trump Says Jobs Report ‘May Have Been Phony in the Past, But It’s Very Real Now’”, *CNBC.com*, 10 Mart 2017, <http://www.cnbc.com/2017/03/10/white-houses-spicer-trump-says-jobs-report-may-have-been-phony-in-the-past-but-its-very-real-now.html>.

şekillendirmek üzere makul bir biçimde kullanıldığı sürecin bozulması anlamına gelir. Nitekim bu sürecin reddedilmesiyle birlikte *bazı şeylerin onlar hakkında ne hissedersenek hissedelim doğru olabileceği* ve bunları bulup çıkarmaya çalışmanın da herkesin (ve başımızdaki karar alıcıların) yüksek menfaatine hizmet edeceği fikrinin altı oyulur.

Bir önceki kitabımda¹⁶, söz konusu fikrin bizi ekseriyetle doğru inançlara götüren (bilim gibi) soruşturma yöntemlerini benimsemek suretiyle “hakikate saygı duymaktan” ileri geldiğini ifade etmiştim. Hakikatin önemli olmadığını ya da hakikat diye bir şey olmadığını savunan birine karşı ne söyleyebileceğimizi bilmiyorum. Peki ama hakikat-sonrası olgusu böyle bir şey mi tam olarak? Oxford’un verdiği tanıma ve bu meselenin son zamanlardaki tartışmalarda nasıl ele alındığına baktığımızda, hakikat-sonrasının *hakikat diye bir şey olmadığı* iddiasından çok, *olguların siyasi bakış açımıza tabi olduğu* iddiasına dayandığı hissine kapılırız. Oxford’un verdiği tanım, daha çok hakikat-sonrasının *ne olduğu*’na odaklanmaktadır: hislerimizin bazen olgulardan daha çok önem taşıyabileceği düşüncesine. Fakat bunun kadar önemli bir başka soru daha vardır ki o da böyle bir şeyin *neden* ortaya çıktığıdır. Aşikâr olan ya da kolayca doğrulanabilecek bir olgudan sebepsiz yere şüphe edilmez; kişi, bu yola söz konusu durum kendi menfaatine olduğu zaman başvurur. Birinin inançları “münasebetsiz bir olgu” nedeniyle tehlikeye girdiği zaman, olgunun kendisini hiçe saymak tercih edilebilir hale gelebilir. Bu durum bilinçli ya da bilinçsiz bir şekilde gerçekleşebilir (çünkü bazen ikna etmeye çalıştığımız kişi kendimizden başkası değildir). Fakat asıl önemlisi, olgularla kurulan bu türden bir hakikat-sonrası ilişkinin ancak ve ancak bizim için hakikatten daha önemli olan bir şeyi savunmak istediğimiz zaman ortaya çıkıyor oluşudur. Böylece hakikat-sonrası bir tür ideolojik üstünlük anlamına gelir: destekleyici kanıtlar olsun ya da olmasın, zorla birilerini bir şeylere inandırmaya uğraşan insanlardan oluşan bir ideolojik üstünlük. Siyasal tahakkümün formülü de budur.

16 Lee McIntyre, *Respecting Truth: Willful Ignorance in the Internet Age*, Routledge, New York, 2015.

Bugünün hakikat-sonrası rejiminde, gündelik siyasetin bir uzantısı haline gelen, yalnızca yorum ve görüşmelerin niteliği bir "gösteri toplumu"nun yükselişine tanıklık ediyoruz. Sorular ve cevaplar arasındaki nedensel bağları yitirdiğimiz kapitalist modernite çağında, devlet aklına ve onun otoriter siyasal tahayyüllerine ihtiyaç olmayan bir karşı-duruş geliştirebilmek mümkün müdür? Sosyal adaletin, özgünlüğün ve demokrasinin üzerine tehdit oluşturan popülizm ve yalanlarla nasıl baş edebiliriz? Hakikat-sonrası, tüm bu sorulara yanıtlar arayan bir kamusal felsefe kitabıdır.

Mirgün Cabas'ın sunuşu ile.

Çeviri:
Mehmet Fehrettin Bıçlı

Tellekt

www.tellekt.com

ISBN 978-975-07-4049-7

9 789750 740497